

УДК 339.9

*В. В. Матей,
к. е. н., асистент кафедри міжнародних фінансів, Інститут міжнародних
відносин Київського Національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-4836-2604*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.8.29

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ТУРЕЧЧИНИ

V. Matei,
PhD (Economics), Assistant Professor of the Department of International Finance,
Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv

EVALUATION OF THE PROSPECTS OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND TURKEY

Статтю присвячено аналізу поточного стану та оцінці перспектив економічного співробітництва України та Туреччини. Здійснено аналіз взаємної торгівлі між двома країнами, який показав, що: Туреччина є одним із ключових торговельних партнерів нашої держави; торгівля з Туреччиною характеризується значним позитивним сальдо; основними статтями українського експорту на турецький ринок є чорні метали та сільськогосподарська продукція; товарна структура імпорту з Турецької Республіки більш диверсифікована з переважанням продукції з високою доданою вартістю. Визначено перелік товарів, що мають найбільший потенціалу на ринку Туреччини. Ідентифіковано основні перешкоди, переваги та загрози створення зони вільної торгівлі між Україною та Турецькою Республікою.

Виявлено його недостатній рівень інвестиційного співробітництва між Україною та Туреччиною – турецькі інвестиції в українській економіці складають лише близько 1 % іноземних інвестицій. Хоча реальна ситуація може бути іншою, зважаючи на те, що частина інвестицій надходить через треті країни. З'ясовано, що найбільш привабливими для інвестування з Туреччини в Україну є будівництво, альтернативна енергетика та ІТ-сектор. Виявлено, що залученню турецьких інвестицій в українську економіку перешкоджає група об'єктивних чинників, серед яких: низькі темпи економічного розвитку, корупція, бюрократія, монополізація економіки, низький рівень захисту іноземних інвестицій.

The article is devoted to the analysis of the current state and evaluation of the prospects of economic cooperation between Ukraine and Turkey. The analysis of mutual trade between the two countries is carried out, the analysis showed that: Turkey is one of the key trading partners of our country; trade with Turkey is characterized by a significant positive balance; the main items of Ukrainian exports to the Turkish market are iron, steel and agricultural products; the commodity structure of imports from the Republic of Turkey is more diversified with the predominance of high added value products. The list of criteria indicating the export potential of the goods is developed,

the Ukrainian goods are ranked according to their prospects at the Turkish market, taking into account developed criteria. The ranking showed the goods that have the biggest market potential in Turkey are: iron and steel, articles of iron or steel, iron ores and concentrates, wheat, corn, sunflower oil, soybeans and cakes, mineral or chemical nitrogenous fertilizers, wires and cables, turbojets, turbopropellers and other gas turbines. The main obstacles, advantages and threats of establishing a free-trade zone between Ukraine and the Republic of Turkey is identified. It is concluded that the free-trade zone should lead not only to the increase of trade turnover, but also to the activization of business and investment cooperation.

The article also examines the current state of investment cooperation between Ukraine and Turkey. Its inadequate current level is found — Turkish investments in the Ukrainian economy account for only about 1% of foreign investment, which is significantly less than potential volumes. Although the real situation may be different — some of the Turkish investments come from third countries. It is revealed that the most attractive segments for investment from Turkey to Ukraine is construction, alternative energy and IT sector. It was found that a group of objective factors hinders the attraction of Turkish investments into the Ukrainian economy, including low economic growth rate corruption, bureaucracy, monopolization of the economy, low level of protection of foreign investments.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, Туреччина, зона вільної торгівлі, прямі іноземні інвестиції, інвестиційне співробітництво.

Key words: foreign trade, export, Turkey, free-trade zone, foreign direct investment, investment cooperation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвестицій є пріоритетними завданнями держави у контексті гострої необхідності прискорення темпів економічного зростання в Україні. Відповідно до переліку перспективних країн для розвитку українського експорту (не включаючи країни ЄС), затвердженого Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, третім найбільш перспективним ринком для нашої країни є Туреччина [17]. Турецький ринок історично є одним із найбільших ринків збуту для вітчизняних товарів, а турецька економіка входить до двадцятки найбільш потужних економік світу (за даними Світового банку, ВВП Туреччини в 2017 році склав більше 850 млрд дол. США), що робить її потенційно привабливим джерелом інвестицій. Крім того, найближчим часом очікується підписання Угоди про зону

вільної торгівлі між Україною та Турецькою Республікою, що повинно активізувати двосторонні економічні відносини.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання двостороннього співробітництва, розвитку економічних відносин, виявлення переваг та недоліків створення зони вільної торгівлі між Україною та Туреччиною досліджувалися рядом вітчизняних науковців та дослідників: Кузьмін В. [1], Куц О. [3], Комарова О. [7], Мощенко О. [9], Воротнюк М. [11], Маркевич К. [12].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз поточного стану економічного співробітництва між Україною та Туреччиною, а також оцінка перспектив його розвитку.

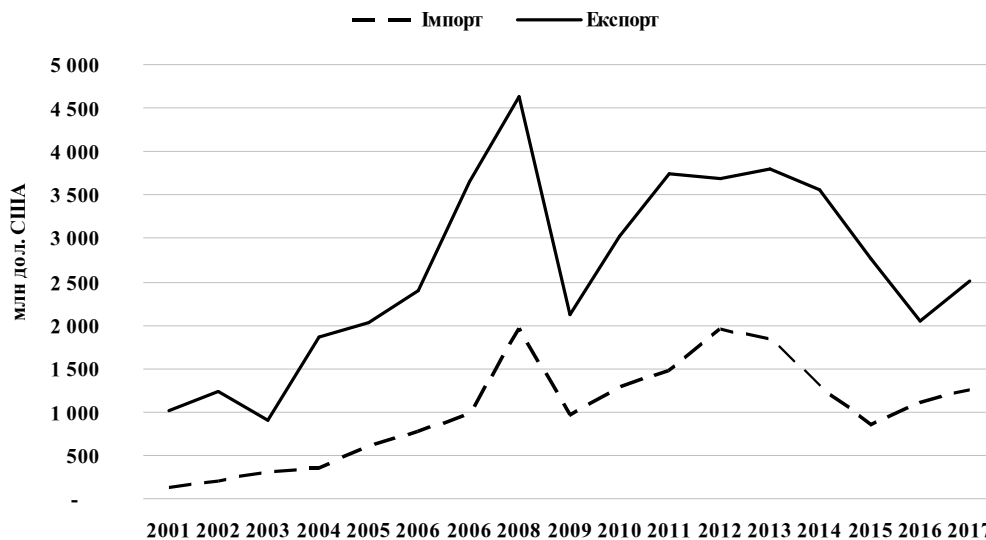

Рис. 1. Динаміка торгівлі товарами між Україною та Туреччиною, 2001—2017 рр.

Джерело: складено автором за даними ITC Trade map.

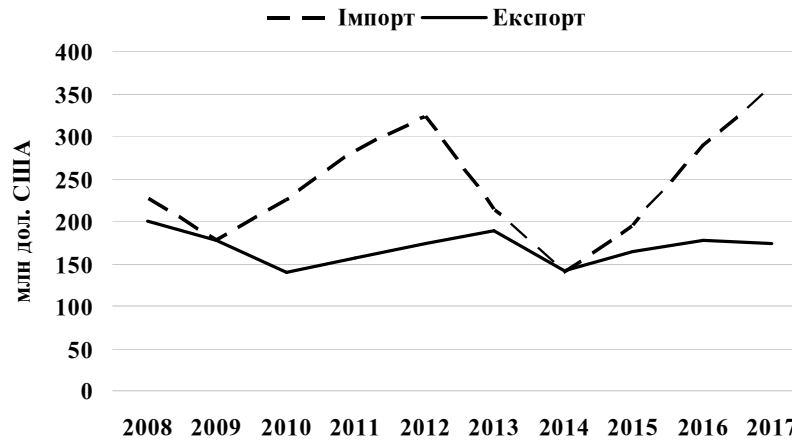

Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами між Україною та Туреччиною, 2008–2017 рр.

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Туреччина є не тільки південним сусідом України (через Чорне море), але важливим зовнішньополітичним та зовнішньоекономічним партнером. Турецька Республіка є однією з перших країн, що визнали українську незалежність (16 грудня 1991 року) та встановили дипломатичні відносини з нашою державою (Протокол про встановлення дипломатичних відносин підписано 3 лютого 1992 року). Добросусідські відносини забезпечуються багатьма міжнародно-правовими документами, серед яких Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Турецькою Республікою від 4 травня 1992 року та Спільний план дій між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туреччини з розширеного співробітництва від 2 квітня 2004 року [13].

Серед багатьох напрямків міждержавного співробітництва (політичного, економічного, військового, культурного, соціального тощо) чи не найважливішим є економічне співробітництво. Інтенсивність, стабільність та взаємовигідність зовнішньоекономічних зв'язків між країнами зумовлюють ефективні відносини й в інших сферах. Головними напрямками міждержавного економічного співробітництва є взаємна торгівля та інвестиційна кооперація.

Туреччина історично є одним із головних торговельних партнерів нашої держави. Після встановлення дип-

ломатичних відносин між країнами у 1992 році показник зовнішньоторговельного обороту склав близько 120 млн дол. США, а вже з 1995 року почав перевищувати 1 млрд дол. США [8]. Найбільшого значення цей показник сягнув у 2008 році — 6,6 млрд дол. США, а у 2017 році він склав 3,77 млрд дол. США. Окрім 2008 р., вдалими роками для взаємної торгівлі між Україною та Туреччиною були 2011—2013 рр., коли товарообіг перевищував 5 млрд дол. США (рис. 1).

У 2017 році Україна експортувала товарів до Туреччини на 2,5 млрд дол. США, що становило майже 6% всього товарного експорту. Хоча порівняно з попереднім роком експорт зріс на 464 млн дол. США (на 23%), але він все ще менший, ніж у 2014 році (на 1,05 млрд дол. США). Найбільший показник експорту товарів зафіксовано у 2008 році — 4,6 млрд дол. США (рис. 1).

Український імпорт товарів з Туреччини значно менший, ніж експорт. У 2017 році у нашу державу було імпортовано турецьких товарів на 1,26 млрд дол. США (2,6% всього товарного імпорту), що на 162 млн дол. США більше, ніж у 2016 р. (на 15%). Найбільший показник імпорту зафіксовано у 2008 році — майже 2 млрд дол. США (рис. 1).

Отже, взаємна торгівля між Україною та Туреччиною характеризується позитивним сальдо торговельного балансу, розмір якого у 2017 р. склав 1,25 млрд дол.

Таблиця 1. Топ-10 українських товарів, що експортуються до Туреччини з України, 2016 та 2017 рр.

Товарна група	2017	
	млн дол. США	%
Загальний експорт	2 513,5	100
Чорні метали	1 068,8	42,5
Соеві боби	282,4	11,2
Кукурудза	101,9	4,1
Соняшникова олія	101,6	4,0
Пшениця	98,7	3,9
Лісоматеріали	84,9	3,4
Висівки та кормове борошно	83,1	3,3
Руди та концентрати залізни	75,8	3,0
Макуха	68,97	2,7
Мідь рафінована	50,96	2,0
Інші товари	496,5	19,8

Товарна група	2016	
	млн дол. США	%
Загальний експорт	2 049,1	100
Чорні метали	974,3	47,5
Соеві боби	271,5	13,3
Соняшникова олія	113,5	5,5
Азотні добрива	95,1	4,6
Лісоматеріали	67,0	3,3
Висівки та кормове борошно	53,7	2,6
Макуха	44,4	2,2
Руди та концентрати залізни	36,9	1,8
Мідь рафінована	28,9	1,4
Деревина паливна	19,0	0,9
Інші товари	392,6	19,2

Джерело: складено автором за даними ІТС Trade map.

Таблиця 2. Топ-10 українських товарів, що імпортуються із Туреччини в Україну, 2016 та 2017 рр.

Товарна група	2017	
	млн дол. США	%
Загальний імпорт	1 261,2	100
Засоби наземного транспорту, крім залізничного або трамвайного рухомого складу	140 839	11,2
Реактори ядерні, котли	130 122	10,3
Цитрусові	88 521	7,0
Насіння соняшнику	84 724	6,7
Пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них	75 332	6,0
Чорні метали	50 944	4,0
Електричні машини, обладнання та їх частини	46 740	3,7
Тканини з синтетичних комплексних ниток	41 953	3,3
Вироби з чорних металів	41 931	3,3
Помідори, свіжі або охолоджені	21 325	1,7
Інші товари	538 756	42,7

Товарна група	2016	
	млн дол. США	%
Загальний імпорт	1 098,6	100
Цитрусові	118 393	9,4
Реактори ядерні, котли	109 143	8,7
Засоби наземного транспорту, крім залізничного або трамвайного рухомого складу	90 038	7,1
Насіння соняшнику	72 342	5,7
Пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них	70 493	5,6
Тканини з синтетичних комплексних ниток	39 959	3,2
Вироби з чорних металів	36 132	2,9
Електричні машини, обладнання та їх частини	29 458	2,3
Чорні метали	27 083	2,1
Помідори, свіжі або охолоджені	26 035	2,1
Інші товари	479 475	38,0

Джерело: Складено автором за даними ITC Trade map.

США. У 2007—2008 рр. цей показник склав майже 2,7 млрд дол. США (рис. 1).

Щодо торгівлі послугами, то у 2017 році з України до Туреччини експортовано послуг на суму 173 млн дол. США (на 4,2 млн дол. США менше, ніж у 2016 р.), а імпортовано — на 357 млн дол. США (на 68,2 млн дол. США більше, ніж у 2016 р.). На відміну від торгівлі товарами, торгівля послугами характеризується негативним сальдо — 183,6 млн дол. США у 2017 р. та 111 млн дол. США у 2016 р. За останні десять років сальдо було позитивним лише у 2014 році (2,9 млн дол. США) (рис. 2).

Розглядаючи товарну структуру українського експорту до Туреччини, не важко помітити, що вона має сировинний характер. Майже половина експорту — чорні метали (напівфабрикати з вуглецевої сталі, феросплави, прокат плоский з вуглецевої сталі, чавун, відходи та брухт з чорних металів тощо). Їх частка у загальному обсязі експорту у 2016 р. складала 47,5 %, у 2017 р. — 42,5 %. Більше третини експорту (37 %) складає харчова та сільськогосподарська продукція. Зокрема соєві боби (11,2 % експорту), кукурудза (4,1 %), соняшникова олія (4,0 %), пшениця (3,9 %) висівки та кормове борошно (3,3 %) (табл. 1).

Товарна структура імпорту з Туреччини в Україну більш диверсифікована з переважанням продукції з високою доданою вартістю. У 2017 році 11,2 % турецького імпорту склали засоби наземного транспорту, крім залізничного або трамвайного рухомого складу; 10,3% — реактори ядерні та котли; 7 % — цитрусові; 6,7% — насіння соняшнику; 6 % — пластмаси, полімерні матеріали та вироби з них. Порівняно з попереднім роком товарна структура не змінилася (табл. 2).

Основними статтями експорту послуг до Туреччини у 2017 році були: транспортні послуги — 85,9% (на 11,6% менше, ніж у 2016 році); послуги, пов'язані з подорожами — 6,2% (зростання на 88%); ділові послуги — 3,8% (зростання на 46,3%); послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги — 2,3% (зростання на 21,3%).

Основними статтями імпорту в Україну були: послуги, пов'язані з подорожами — 70,4% (зростання на 26,1%); транспортні послуги — 23,3% (зростання на 29,9%); ділові послуги — 2,6% (зросли на 144,1%); державні та урядові послуги — 1% (зростання на 10%) [10].

Окрім розуміння поточного стану взаємної торгівлі між Україною та Туреччиною, важливим завданням також є визначення тих українських товарів¹, що мають найбільший потенціал на турецькому ринку.

На нашу думку, головними критеріями, що вказують на експортний потенціал товару є:

1. Обсяг експорту товару з України до світу. Більші показники експорту вказують на вищий рівень конкурентоспроможності товару на іноземних ринках.

2. Обсяг імпорту товару у Туреччину. Більші показники імпорту вказують на вищий рівень попиту на цей товар на місцевому ринку.

3. Річний темп зростання імпорту у Туреччину. Зростання імпорту вказує на зростання попиту на цей товар на місцевому ринку.

4. Різниця між індексом виявлених порівняльних переваг (RCA) товару для України та для Туреччини. Більша різниця вказує на більший потенціал товару на турецькому ринку. Індекс RCA розраховується за формулою [16]:

$$RCA = \frac{x_{ij} / x_{wj}}{X_{it} / X_{wt}} \quad (1)$$

де x_{ij} — обсяг експорту товару j країни i , x_{wj} — обсяг світового експорту товару j , X_{it} — загальний обсяг експорту країни i , X_{wt} — загальний обсяг світового експорту.

5. Потенційний обсяг експорту товару з України до Туреччини. Цей показник враховує експортні можливості країни, попит на імпортований товар на цільовому ринку й поточний обсяг експорту до цільової країни, та

¹ Під товаром розуміється товарна позиція УКТЗЕД (перші чотири знаки).

² Джерело даних — ITC Trade map.

Таблиця 3. Топ-15 українських товарів з найбільшим експортним потенціалом на турецькому ринку

Місце	Код УКТЗЕД	Товарна позиція	Експорт з України до Туреччини, млн дол. США		Імпорт Туреччини, млн дол. США		Потенційний обсяг експорту з України до Туреччини, млн дол. США	
			2016	2017	2016	2017	2016	2017
1	7207	Напівфабрикати з вуглецевої сталі	451,7	432,5	1477,3	2047,6	1025,7	1615,1
2	7208	Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше, гарячекатаний, неплакований, без гальванічного чи іншого покриття	132,1	171,6	1553,0	2395,7	1351,7	1589,2
3	1001	Пшениця і суміш пшениці та жита (меслин)	4,8	98,7	892,4	1043,3	887,6	944,7
4	1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна та їх фракції, рафіновані або нерафіновані, але без зміни їх хімічного складу:	114,5	101,6	1015,6	661,1	901,1	559,5
5	2601	Руди та концентрати залізни, включаючи випалений пірит	38,7	75,8	697,8	1010,7	659,0	934,9
6	1201	Соеві боби, подрібнені або неподрібнені	271,5	282,4	885,3	947,0	613,8	665,5
7	7202	Феросплави	132,1	277,7	371,7	680,3	239,6	402,5
8	8544	Проводи ізолювані, кабелі та інші ізолювані електричні провідники із з'єднувальними деталями або без них	6	22	868,3	910,8	868,3	910,8
9	7209	Плоский прокат з вуглецевої сталі, завширшки 600 мм або більше, холоднокатаний (обтиснений у холодному стані), неплакований, без гальванічного або іншого покриття	52,2	68,3	354,3	539,8	251,1	372,6
10	7201	Чавун переробний та чавун дзеркальний у чушках, болванках або інших первинних формах	142,0	58,7	274,0	361,0	132,0	302,3
11	3102	Добрива мінеральні або хімічні, азотні	113,7	43,2	694,9	849,8	207,9	86,6
12	8411	Двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни	-	-	1104,5	1412,9	400,7	392,9
13	1005	Кукурудза	2,7	101,9	128,6	425,7	126,0	323,8
14	7304	Труби, трубки і профілі порожнисті, безшовні з чорних металів (крім чавунного литва)	13,9	21,7	255,3	290,4	241,4	448,1
15	2306	Макуха та інші тверді відходи і залишки, одержані під час добування рослинних жирів і олій	45,7	69,0	189,8	200,0	751,2	131,1

Джерело: розраховано автором з використанням даних ІТС Trade map.

розраховується за формулою [18]:

$$\text{якщо } X_{ik} \geq I_{jk}, \text{ то } EPI_{ijk} = I_{jk} - X_{ijk} \quad (2),$$

$$\text{якщо } I_{jk} > X_{ik}, \text{ то } EPI_{ijk} = X_{ik} - X_{ijk}$$

де EPI_{ijk} — потенційний обсяг експорту товару k з країни i до країни j , X_{ik} — обсяг експорту товару k з країни i , I_{jk} — обсяг імпорту товару k країни j , X_{ijk} — обсяг експорту товару k з країни i до країни j .

Для того, щоб з'ясувати, які українські товари матимуть найбільший потенціал на турецькому ринку, проведемо простий аналіз за таким алгоритмом:

1. Збір даних² по кожному із критеріїв за 2016 р. та 2017 р. (річні темпи зростання імпорту за період 2013—2017 рр.).

2. Здійснення необхідних розрахунків (для RCA та потенційного обсягу експорту).

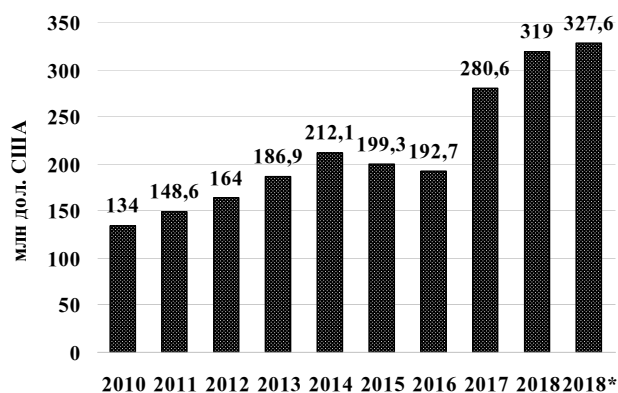

Рис. 3. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з Туреччини в економіці України, 2010—2018 рр. (станом на перше січня)**

Примітка: * Станом на 1 жовтня.

** без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014—2018 рр. — також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.

3. Ранжування товарів по кожному із критеріїв.

4. Формування фінального рейтингу, що відобразить ранжування товарів з врахуванням їх рангу по всім 5-и критеріям.

За результатами аналізу виявлено, що найбільший потенціал на турецькому ринку мають чорні метали (прокат плоский та напівфабрикати із вуглецевої сталі, феросплави, чавун), труби та трубки із чорних металів, залізні руди, сільськогосподарська продукція (пшениця, кукурудза, соняшникова олія, соєві боби та макуха), азотні добрива, проводи та кабелі ізольовані, турбореактивні двигуни та газові турбіни (табл. 3).

Потужного імпульсу розвитку зовнішньоекономічних зв'язків між Туреччиною та Україною може дати підписання Угоди про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ). Президент Туреччини Реджеп Ердоган очікує, що створення ЗВТ має призвести до збільшення торговельного обороту між країнами до 10 млрд дол. США [2]. Перші ідеї щодо такої угоди було озвучено близько десяти років тому, а реальні переговори розпочалися ще через два роки [1]. За цей час проведено десять раундів переговорів та велика кількість спільних консультацій, але угода до цих пір не підписана. Головною причиною цього є те, що Україна та Туреччина не можуть дійти кінцевої згоди щодо переліку товарів, на які поширюватиметься режим ЗВТ. Обидві країни намагаються максимально захистити власних виробників. Туреччина хоче виключити з режиму ЗВТ велику частину сільськогосподарської продукції, оскільки турецькі аграрії бояться конкуренції з боку українських. Але для нашої сторони такі умови є неприйнятними, зважаючи на те, що сільське господарство є однією з ключових галузей вітчизняного експорту до Туреччини. Поряд із обмеженням доступу сільськогосподарської продукції, турецька сторона намагається домовитися про максимально вигідні умови для своїх промислових виробників.

Незважаючи на існуючі протиріччя, обидві країни зацікавлені у створенні ЗВТ. Спільний кордон із чотирма країнами ЄС, великий внутрішній попит, дешева робоча сила, а також той факт, що присутність на українському ринку може полегшити вихід на європейський ринок — головні аргументи турецької сторони на користь створення ЗВТ [11]. Зі свого боку, Україна може зміцнити позиції на турецькому ринку для своєї металургійної та сільськогосподарської продукції. Підписання угоди про ЗВТ призведе не тільки до зростання товарообігу між Туреччиною та Україною, а й стимулюватиме притік турецьких інвестицій в українську економіку.

Окрім переваг від створення ЗВТ, не варто забувати й про можливі загрози. Збільшення товарообігу між країнами до 10 млрд дол. США може відбуватися, головним чином, завдяки зростанню турецького імпорту. Існуюче позитивне торговельне сальдо перетвориться на негативне. Крім цього, ЗВТ із Турецькою Республікою може знищити українське машинобудування, легку промисловість та вирощування овочів [3]. Адже в цих галузях турецька продукція є більш конкурентоспроможною, ніж вітчизняна.

Тоді як Туреччина є одним із головних торговельних партнерів нашої держави, за обсягами інвестицій в українську економіку вона займає лише 17-е місце серед країн-інвесторів. Станом на перше жовтня 2018 року

обсяг прямих інвестицій з Туреччини в економіці України склав 327,6 млн дол. США (рис. 3). Це лише 1 % прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку. Проте частина турецьких інвестицій, згідно з турецькими джерелами, надходить через треті країни, тож їх об'єм значно більший [11]. На кінець 2016 року посольство України у Туреччині оцінювало загальний обсяг турецьких інвестицій в Україну з урахуванням фінансових ресурсів, залучених через банківську структуру та спільні підприємства, які розташовані у третіх країнах, у суму близько 3 млрд дол. США [7].

Інвестиційне співробітництво України з Туреччиною регулюється Угодою про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доход і майно (підписано 27 листопада 1996 року) [4], а також Угодою про взаємне сприяння та захист інвестицій (підписано 9 листопада 2017 року) [5]. Останній документ визначає порядок сприяння залученню інвестицій з Туреччини в Україну та з України до Туреччини, визначає механізм їх взаємного захисту на територіях обох держав, сприяє справедливому і рівноправному режиму інвестування. Пожвавленню ділового та інвестиційного співробітництва між країнами сприяло підписання у 2011 році угоди про безвізовий режим.

За даними Держстату, турецькі інвестиції спрямовуються переважно у переробну промисловість, гуртову та роздрібну торгівлю, операції з нерухомим майном, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування [14].

Найбільший досвід у реалізації інвестиційних проєктів в Україні серед турецьких компаній має Onur Group, що спеціалізується на будівництві всіх рівнів складності, добувній сфері, виробництві асфальту і бетону, туризмі, а також авіаційних перевезеннях. У 2008—2017 рр. компанія Onur Construction International (підрозділ Onur Group) виграла 183 тендери на виконання дорожніх робіт, робіт з ремонту і реконструкції об'єктів інфраструктури на 7,9 млрд грн. Найвідомішими з реалізованих в Україні проєктів Onur є капітальний ремонт столичної окружної дороги у 2016 р. вартістю 396,5 млн грн і закінчення робіт з реконструкції траси Київ — Одеса [20].

У квітні 2016 р. інша турецька компанія Limak Insaat Sanaayi Ve Ticaret A.S. виграла міжнародний тендер в рамках проєкту "Завершення будівництва метрополітену в м. Дніпропетровськ", в якому передбачено будівництво до 2022 р. трьох станцій метрополітену [20].

Одним із ключових турецьких інвесторів в Україні є Turkcell, що володіє третім за величиною оператором мобільного зв'язку lifecell. У 2015 році компанія Turkcell інвестувала в українську економіку близько 500 млн дол. США [11].

Енергетичний сектор, а саме альтернативна енергетика, також має успіхи в залученні інвестицій з Туреччини. Компанія Atlas Global Energy (заснована 2016 р. турецькою Enisolar для реалізації проєктів ВЕС і СЕС в Україні) має портфель проєктів вітрових і сонячних станцій потужністю більше 300 МВт. Наразі вона впроваджує в Закарпатській області проєкт з будівництва Воловецької ВЕС загальною потужністю 120 МВт. Також у сфері енергетики працюють українсько-турецька

компанія "Енерджи Девелопмент Юкрейн" (планує побудувати 4 СЕС у Кіровоградській області), Guris Holding Co. Inc. (будує ВЕС "Овід Вінд 1" потужністю 32,4 МВт в Одеській області) та Еко Yenilenebilir Enerjiler A.S. (підписали з Очаківською міськрадою протокол про наміри будівництва сонячної електростанції на території м. Очаків) [20].

На жаль, обсяг українських інвестицій в турецьку економіку незначний, тому Держстат навіть не публікує відповідні дані (законодавство дозволяє). Одним із прикладів інвестицій із України в Туреччину є відкриття групою компаній TerraFood 19 грудня 2015 року молочного заводу Slava Sut в індустріальному парку м. Караман. Потужність заводу — 1 тис. т за добу. Інвестиції в проект оцінюються в 4 млн дол. США [19].

Чи є поточний стан інвестиційного співробітництва між Україною та Туреччиною задовільним? Звичайно, що ні. Структурні проблеми в українській економіці, високий рівень корупції, засилля бюрократії, монополізація багатьох секторів економіки, непрозорі та нечесні практики ведення бізнесу, неузгодженість щодо стандартизації, суперечності в українському законодавстві, слабкий захист іноземних інвестицій — чинники, що перешкоджають залученню турецьких інвестицій та ефективній роботі турецьких підприємств на вітчизняному ринку.

ВИСНОВКИ

Турецька Республіка є одним із ключових зовнішньоекономічних партнерів України. Щороку українські підприємства експортують на турецький ринок продукції на декілька мільярдів доларів США. Торгівля з Туреччиною характеризується позитивним сальдо, сировинним експортом та незначним обсягом торгівлі послугами. До збільшення торговельного обороту між нашими країнами може призвести створення зони вільної торгівлі. Відсутність ЗВТ до цього часу зумовлена існуванням об'єктивних протиріч — бажанням обох сторін максимально захистити власні інтереси.

За результатами проведеного аналізу виявлено товари з України, що мають найбільший потенціал на турецькому ринку — чорні метали, пшениця, кукурудза, соняшникова олія, азотні добрива, проводи та кабелі ізольовані, турбореактивні двигуни та газові турбіни тощо.

Існування серйозних проблем в українській економіці зумовлює незадовільний стан інвестиційного співробітництва між Україною та Туреччиною. Станом на 1 жовтня 2018 року обсяг турецьких інвестицій в українській економіку склав лише 327,6 млн дол. США (1% іноземних інвестицій). Але зважаючи на те, що частина інвестицій з Туреччини надходить через треті країни, їх обсяг є більшим. Серед турецьких компаній, що активно працюють в Україні: Turkcell, Onur, Enisolar, Limak. У той час як українські компанії слабо представлені на турецькому ринку.

Література:

1. Кузьмін В. Вільна торгівля між Україною та Туреччиною: примарні вигоди та реальні ризики [Електронний ресурс] / В. Кузьмін // Дзеркало тижня. — 2018. — Режим доступу: [https://dt.ua/internal/vilna-](https://dt.ua/internal/vilna-torgivlya-mizh-ukrayinoyu-i-turechchinoyu-primarni-vigodi-ta-realni-riziki-294310_.html)

[torgivlya-mizh-ukrayinoyu-i-turechchinoyu-primarni-vigodi-ta-realni-riziki-294310_.html](https://dt.ua/internal/vilna-torgivlya-mizh-ukrayinoyu-i-turechchinoyu-primarni-vigodi-ta-realni-riziki-294310_.html)

2. Президенти України та Туреччини доручили пришвидшити підготовку до підписання Угоди про зону вільної торгівлі між двома країнами [Електронний ресурс] // Веб-сайт Офіційного інтернет-представництва Президента України. — 2018. — Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/prezidenti-ukrayini-ta-turechchini-doruchili-prishvidshiti-p-50814>

3. Куц О. Україна хоче стати сировинним придатком Туреччини? Це вже занадто [Електронний ресурс] / О. Куц. — 2018. — Режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/ukraina-khoche-staty-sirovinnym-prydatkom-turechchini-tse-vzhe-zanadto-442441.html>

4. Угода між Урядом України і Урядом Туреччини про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доход і майно від 27.11.1996 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_002

5. Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про взаємне сприяння та захист інвестицій від 09 жовтня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_734

6. З початку року Туреччина наростила інвестиції в економіку України [Електронний ресурс]. — 2018. — Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1725018-z-pochatku-roku-turechchina-narostila-investitsiyi-v-ekonomiku-ukrayini>

7. Комарова О. Чому Україна потрібна Туреччині? [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. — 2016. — Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28198006.html>

8. "Стан та перспективи українсько-турецьких відносин". Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. — Режим доступу <http://www.niss.gov.ua/articles/472/>

9. Мощенко О.М. Туреччина-Україна: сучасний стан та перспективи співробітництва в Чорноморсько-близькосхідному регіоні / О. М. Мощенко // Гілея: науковий вісник. — 2016. — Вип. 105. — С. 346—352.

10. Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Туреччиною [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Посольства України в Турецькій республіці. — Режим доступу: <https://turkey.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tr/trade>

11. Воротнюк М. Аудит зовнішньої політики: Україна-Туреччина. Дискусійна записка [Електронний ресурс] / М. Воротнюк // Інститут світової політики. — 2016. — Режим доступу: http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/04/Aud_Ukr_Turk_01_32_ukr.pdf

12. Маркевич К.Л. Стратегія економічного співробітництва України та Туреччини: міжнародний та регіональний вимір / К.Л. Маркевич // Культура народів Причорномор'я. — 2008. — № 147. — С. 62—65.

13. Політичні відносини між Україною та Туреччиною. Посольство України в Турецькій Республіці [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Посольства України в Турецькій республіці. — Режим доступу: <https://turkey.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tr/diplomacy>

14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. International trade centre. Trade map [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.trademap.org/>

16. Balassa B. Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage / B. Balassa // The Manchester School of Economic and Social Studies. — 1965. — P. 99—123.

17. Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017—2021 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. — 2017. — Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>

18. Decreux Y., Spies J. Export Potential Assessments. A methodology to identify export opportunities for developing countries. Draft version as of December 2016 [Електронний ресурс] // International trade center. — 2016. — Режим доступу: http://exportpotential.intracen.org/media/1089/epa-methodology_141216.pdf

19. Українська компанія відкрила молочний завод в Туреччині [Електронний ресурс] // Корреспондент. — 2015. — Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/business/companies/3605661-ukrainska-kompaniia-vidkryla-molochnyi-zavod-v-turechchini>

20. З Туреччини з любов'ю [Електронний ресурс] // Бізнес. — 2018. — Режим доступу: <https://business.ua/biznes/item/3730-z-turechchynu-z-liuboviu>

References:

1. Kuz'min, V (2018). "Free trade between Ukraine and Turkey: illusive benefits and real risks", Dzerkalo tyzhnia [Online], available at: https://dt.ua/internal/vilna-torgivlya-mizh-ukrayinoyu-i-turechchinoyu-primarni-vigodi-ta-realni-riziki-294310_.html (Accessed 15 Jan 2019).

2. The official website of President of Ukraine (2018), "Presidents of Ukraine and Turkey instructed to accelerate preparations for the signing of the Free Trade Agreement between the two countries", available at: <https://www.president.gov.ua/news/prezidenti-ukrayini-ta-turechchini-doruchili-prishvidshiti-p-50814> (Accessed 17 Jan 2019).

3. Kusch, O. (2018), "Ukraine wants to become the supplier of raw material to Turkey? It is too much", available at: <https://ua.112.ua/mnenie/ukraina-khoche-stat-syrovynnym-prydatkom-turechchini-tse-vzhe-zanadto-442441.html> (Accessed 21 Jan 2019).

4. "Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Turkey on Avoidance of Double Taxation and on the Prevention of Tax Evasion with Respect to Taxes on Income and Property" (1996), available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_002 (Accessed 15 Jan 2019).

5. "Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Turkey on Mutual Assistance and Protection of Investments" (2017), available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_734 (Accessed 15 Jan 2019).

6. "Since the beginning of the year, Turkey has increased the investments in the Ukraine's economy"

(2018), available at: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1725018-z-pochatku-roku-turechchina-narostila-investitsiyi-v-ekonomiku-ukrayini> (Accessed 21 Jan 2019).

7. Komarova, O. (2016), "Why Turkey needs Ukraine?", Radio Svoboda [Online], available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/28198006.html> (Accessed 21 Jan 2019).

8. The official site of the National Institute of Strategic Studies, "The state and prospects of Ukrainian-Turkish relations. Analytical note", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/472/> (Accessed 21 Jan 2019).

9. Moschenko, O.M. (2016), "Turkey-Ukraine: the current state and prospects of cooperation in the Black Sea-Middle-East region", Hileia: naukovyj visnyk, Vol. 105, pp. 346—352.

10. The official site of the Embassy of Ukraine in the Republic of Turkey, "Trade and economic cooperation between Ukraine and Turkey", available at: <https://turkey.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tr/trade> (Accessed 15 Jan 2019).

11. Vorotniuk, M. (2016), "Foreign policy audit: Ukraine-Turkey. Discussion note", available at: http://prisma.ua.org/wp-content/uploads/2016/04/Aud_Ukr_Turk_01_32_ukr.pdf, (Accessed 12 Feb 2019).

12. Markevych, K. L. (2008), "The Strategy of Economic Cooperation of Ukraine and Turkey: International and Regional Dimension", Kul'tura narodov Prycherno-mor'ia, № 147, pp. 62—65.

13. The official site of the Embassy of Ukraine in the Republic of Turkey, "Political relations between Ukraine and Turkey", available at: <https://turkey.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tr/diplomacy>, (Accessed 15 Jan 2019).

14. The official site of the State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>, (Accessed 22 Feb 2019).

15. The official site of the ITC Trade map, available at: <https://www.trademap.org/> (Accessed 22 Feb 2019).

16. Balassa, B. (1965), "Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage", The Manchester School of Economic and Social Studies, pp. 99—123.

17. The official site of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2017), "Export Strategy of Ukraine: (a roadmap of strategic development of trade) for 2017-2021", available at: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e6ab10fa-0ad9-4fe4-b8be-32f570693b64&title=EksportnaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021> (Accessed 15 Jan 2019).

18. Decreux, Y. Spies, J. (2016), "Export Potential Assessments. A methodology to identify export opportunities for developing countries. Draft version as of December 2016", International Trade Centre, available at: http://exportpotential.intracen.org/media/1089/epa-methodology_141216.pdf (Accessed 22 Feb 2019).

19. "The Ukrainian company has opened a dairy factory in Turkey" (2015), Korrespondent [Online], available at: <https://ua.korrespondent.net/business/companies/3605661-ukrainska-kompaniia-vidkryla-molochnyi-zavod-v-turechchini> (Accessed 22 Feb 2019).

20. "From Turkey with love" (2018), Biznes [Online], available at: <https://business.ua/biznes/item/3730-z-turechchynu-z-liuboviu> (Accessed 21 Jan 2019).

Стаття надійшла до редакції 30.03.2019 р.